

YAPILANDIRILMIŞ BİR EĞİTİMİN SOSYAL HİZMETLER KURUMU'NDAN YARDIM ALMAKTA OLAN ERGENLERİN ÖFKE KONTROLÜ, ATILGANLIK VE BENLİK SAYGISI DÜZEYİNE ETKİSİ

THE EFFECT OF STRUCTURED EDUCATION ON THE LEVEL OF ANGER MANAGEMENT, ASSERTIVENESS AND SELF-ESTEEM OF ADOLESCENTS GETTING HELP FROM SOCIAL SERVICES AGENCY

Nuray Şimşek¹, Havva Tel²

¹ Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ruh Sağlığı Ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilimdalı, Kayseri
² Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ruh Sağlığı Ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilimdalı, Sivas

Yazışma Adresi:

Nuray Şimşek
Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi
Talas Yolu Üzeri melikgazi 38039 Kayseri –
Türkiye

E posta: nuraysimsek@erciyes.edu.tr

Kabul Tarihi: 09 Ocak 2017

doi: [10.5505/bsbd.2017.86580](https://doi.org/10.5505/bsbd.2017.86580)

Balikesir Sağlık Bilimleri Dergisi
ISSN: 2146-9601
e-ISSN: 2147-2238

bsbd@balikesir.edu.tr
www.bau-sbdergisi.com

ÖZET

GİRİŞ :Kurum bakımında duygusal paylaşımda yetersizlik ve kısıtlayıcı ortam gibi faktörler ergenlerde öfke duygusunun yoğun yaşanmasına, atılganlık becerileri ve benlik saygısının olumsuz etkilenmesine neden olabilmektedir. Bu çalışma yapılandırılmış bir eğitimin Sosyal Hizmetler Kurumu'ndan yardım alan ergenlerin öfke kontrolü, atılganlık becerileri ve benlik saygısı üzerine etkisini belirlemek amacıyla yapılmıştır.

YÖNTEM: Araştırmanın örneklemini yetiştirme yurdunda kalan 15 ergen ile Sosyal Hizmetler Kurumu'ndan yardım alan ve ailesinin yanında kalan 28 ergen oluşturmaktadır. Araştırma verileri; Ergen Tanıtım Formu, Çok Boyutlu Öfke Ölçeği, Rathus Atılganlık Envanteri ve Coopersmith Benlik Saygısı Ölçeği kullanılarak toplanmıştır. Verilerin istatistiksel analizinde, Kruskal Wallis Varyans Analizi, Mann-Whitney U, bağımsız iki grup t testi, pearson korelasyon analizi ve friedman önemlilik testleri kullanılmıştır.

BULGULAR: Çalışmada yurtda kalan ergenlerin öfke puanlarında eğitim sonrası önemli bir değişiklik olmadığı, atılganlık ve benlik saygısı puanlarının eğitim sonrası yükseldiği ancak altı ay sonra düştüğü belirlenmiştir. Ailesi yanında kalan ergenlerin ise eğitim sonrasında öfke puanlarının azaldığı, atılganlık ve benlik saygısı puanlarının arttığı ve bu artışın altı ay boyunca sürdüğü saptanmıştır.

TARTIŞMA ve SONUÇ: Çalışmada elde edilen bulgular doğrultusunda; yetiştirme yurdunda kalan ergenlerin öfke duygusunu uygun yollarla ifadesi etmesinin desteklenmesi, benlik saygısı ve atılganlık becerilerini geliştirmeye yönelik profesyonel destek sağlanması ve bu ergenlerin toplumda etkileşimlerinin artırılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ergen, Sosyal Hizmetler, Öfke Kontrolü, Atılganlık, Benlik Saygısı

SUMMARY

INTRODUCTION: The adolescents feel the anger more and their improvement of assertiveness skills and self-esteem is affected negatively because of some reasons such as lack of emotional sharing and restrictive milieu during institutional care. This is an experimental study aimed to determine the effectiveness of structured education on anger management, assertiveness skills and self-esteem of adolescents who get help from Social Services Agency.

METHODS: The study sample consisted of 15 adolescents living in Orphanage and 28 adolescents living with their families and getting help from Social Services Agency. The data were collected by using Adolescent Introductory Form, Multidimensional Anger Scale, Rathus Assertiveness Inventory and Coopersmith Self -Esteem Scale. Kruskal Wallis Variance Analysis, Mann-Whitney U test, Independent Samples t-test, Pearson's Correlation Test and Friedman's Test were used in order to analyze the data statistically.

RESULTS: No significant difference was determined between pre-education anger scores and post-education anger scores of adolescents living in the orphanage. An increase was seen in assertiveness and self-esteem scores of these adolescents after the education but these scores decreased six months later. It was identified that anger scores of adolescents living with their families decreased and assertiveness and self-esteem scores of these adolescents increased and this increase continued for six months.

DISCUSSION AND CONCLUSION:Based on these results, it was proposed that to support the appropriate ways to express feelings of anger of the adolescents living in the orphanages, providing professional support to develop self-esteem and assertiveness skills and to improve their interaction with the society.

Keywords: Adolescent, Social Services, Anger Management, Assertiveness, Self-esteem

GİRİŞ

Ergenlik bireyin fiziksel, ruhsal ve sosyal olarak hızlı değişimler yaşadığı önemli bir gelişim dönemidir. Bu dönemde ergenin kimlik edinme çabalarının yoğunlaşması, sosyal rollerinin belirginleşmesi, bağımsızlık çabalarının artmasıyla birlikte birçok sorun yaşanabilmektedir. Yaşanılan sorunlar bireyin gelişimine katkı verdiği gibi olumsuz olarak da etkileyebilmektedir^{1,2}. Bu dönemde yoğun yaşanan duygulardan birisi de öfkedir. Ergenlik döneminde fiziksel ya da toplumsal etkinliklerin kısıtlanması, eleştirilme, küçümsenme ve reddedilme gibi davranışlarla karşılaşma bireyin benliğini tehdit ederek öfkeye neden olabilmektedir^{1,3}. Ergenlerin öfkeye yönelik tepkileri değişkenlik göstermektedir. Ergenler öfkelendiklerinde kızıp bağırma, küsüp konuşmama, konuşarak sorunu çözmeye çalışma, çekip gitme, aldırış etmeme ve çatıştıkları kişiye vurup dövme gibi çok farklı tepkiler gösterebilmektedir⁴. Öfke kontrolü sağlanamadığında ve uygun şekilde ifade edilemediğinde saldırgan davranış ortaya çıkmaktadır. Öfkenin doğru ifade edilebilmesinde atılganlık becerilerinin gelişmiş olması çok önemlidir⁵.

Atılganlık başkalarını küçük görmeden, onların haklarını yadsımadan bireylerin kendi haklarını koruyabilmesi için geliştirilen bir kişilerarası ilişki biçimidir. Atılgan bireyler isteklerini kesin ve anlaşılır bir biçimde ifade edebilirler⁶. Atılgan davranış bireyin benlik saygısı ile yakından ilgilidir. Atılgan davranmanın benlik saygısı üzerinde olumlu etkileri olduğu, benlik saygısı yükseldikçe bireylerin daha atılgan davrandıkları belirtilmektedir^{7,8}. Benlik saygısı, bireyin kendini değerlendirmesi sonucu benliğini kabul etmesi ve benliğinden memnun olmasıdır⁹. Benlik saygısının ergenlik döneminde büyük önem taşıdığı belirtilmektedir. Ergenlik döneminde fiziksel değişimle birlikte oluşan beden imajındaki değişimler, kendi kendini yargılamaların artması, ailenin ergenin bağımsızlığını kazanmasına izin vermemesi, karşı cinsle ilişkide yaşanabilen olumsuz deneyimler gibi bireysel faktörlerin yanı sıra, düşük sosyo ekonomik düzey, parçalanmış aileye sahip olma gibi durumlar benlik saygısını olumsuz etkilemektedir^{10,11}. Benlik saygısının sağlıklı gelişimi sonucu benlik saygısı yüksek olan bireylerin sosyal ilişkilerinde daha girişimci, daha güvenli ve daha atak oldukları belirtilmektedir⁹.

Ergenin sağlıklı kimlik geliştirmesinde içinde yaşadığı ortam ve aile ilişkileri önemli bir etkiye sahiptir. Sosyal Hizmetler Kurumu'na bağlı yetiştirme yurdunda kalan gençler, kurum yaşantısına bağlı olarak genellikle kişilik gelişimlerini yeterince tamamlayamamakta, çevreleri ve kendileri ile uyum sağlayamamakta, sosyal çevreden kopuk gelişme ve yetişme koşulları içinde kalmaktadırlar

gibi sorunlar yaşayabilmektedir. Kurum bakımı anlayışından doğan sınırlamalar ve çevresel olanaksızlıklar da gençlerin sağlıklı benlik ve kişilik gelişimini olumsuz etkilemektedir^{10,12-16}. Sosyal Hizmetler Kurumu'ndan nakdi yardım alan fakat aileleri ile birlikte yaşayan ergenler ise daha çok parçalanmış ve sosyoekonomik düzeyi düşük ailelere sahip olduklarından, bu aile özellikleri ergenlerin sağlıklı gelişimi için risk oluşturmaktadır. Sosyal Hizmetler Kurumu'ndan yardım alan ergenler hem gelişimsel hem de durumsal birçok krizi birlikte deneyimlediklerinden benlik saygıları ciddi düzeyde risk altındadır. Bu nedenle etkin danışmanlık almaya, sağlıklı etkileşim rol modellerine ve uygun yönlendirilmeye gereksinim duymaktadırlar. Bu ergenlerin yapılandırılmış bir eğitim ile öfke kontrolü, atılganlık becerileri ve benlik saygılarının desteklenmesinin onların gelecek yaşantılarına hazırlanmasına ve sağlıklı bir gelişme süreci yaşamalarına katkı vereceği düşünülmektedir.

Bu araştırma, yapılandırılmış bir eğitimin Sosyal Hizmetler Kurumu'ndan yardım almakta olan ergenlerin öfke kontrolü, atılganlık becerileri ve benlik saygısı üzerine etkisini değerlendirmek amacıyla yapılmıştır.

GEREKÇE ve YÖNTEM

Yarı deneysel desende olan araştırmanın evrenini Nevşehir Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü Yetiştirme Yurdu'nda kayıtlı yurttan kalan 29, ailesinin yanında kalan 42 ergen oluşturmaktadır. Yurttan kalan 4 ergen mülteci olduğu için, 3 ergen 13 yaş altında olduğu için, 5 ergen de araştırmaya katılmayı kabul etmediği için örneklem dışı bırakılmıştır. İki ergen ise çalışma başladıktan sonra eğitimlere devam etmediği için değerlendirme dışı bırakılmıştır. Aile yanında kalan ergenlerden ise çalışmaya katılmayı kabul etmeyen ve eğitimlere katılmasına ailesi tarafından izin verilmeyen 14 ergen örneklem dışı bırakılmıştır. Böylece araştırmanın örneklemi yurttan kalan 15, ailesinin yanında kalan 28 ergen oluşturmuştur. Örneklem dahil olan ergenlere 6 hafta öfke kontrolü, 6 hafta atılganlık, 6 hafta benlik saygısına yönelik eğitim programları uygulanmıştır. Eğitimler haftada bir 45-60 dakika süren oturumlar şeklinde uygulanmıştır. Eğitimler yurttan kalan ergenlerle yurt binasında, ailesiyle birlikte yaşayan ergenlerle şehir merkezinde bir lisenin eğitim salonunda gerçekleştirilmiştir.

VERİ TOPLAMA ARAÇLARI:

Ergen Tanıtım Formu:

Ergen tanıtım formu araştırmacı tarafından literatür taranarak geliştirilmiş olup, ergenlerin tanıtıcı

özelliklerini ve yurttan kalan ergenlerin yurt yaşamıyla ilgili özelliklerini belirlemeye yönelik soruları içermektedir.

Çok Boyutlu Öfke Ölçeği:

Çok Boyutlu Öfke Ölçeği Balkaya ve Şahin¹⁷ tarafından geliştirilmiştir. Ölçek insanların öfke konusundaki duygu, düşünce ve tutumlarını belirlemeyi amaçlayan ve beş bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm "öfkeye ilişkin belirtiler", ikinci bölüm "öfkeye yolaçan Etmenler", üçüncü bölüm "öfke ile ilişkili düşünceler", dördüncü bölüm "kişilerarası öfke tepkileri" ve beşinci bölüm "öfke ile ilişkili davranışlar" olarak adlandırılmaktadır. Ölçekteki toplam 158 madde bulunmakta, her bir madde 1'den 5'e kadar puanlanmaktadır. Ölçekte tersine değerlendirilen madde bulunmamaktadır. Ölçekten elde edilecek puanlar minimum 158 ile maksimum 790 puan arasındadır. Puanların yüksekliği öfke duygusunun daha yoğun olarak yaşandığının göstermektedir¹⁷.

Rathus Atılganlık Envanteri:

1973 yılında Rathus tarafından geliştirilen envanterin Türkçe uyarlaması Voltan tarafından yapılmıştır. Rathus Atılganlık Envanteri "bana çok iyi uyuyor", "bana oldukça uyuyor", "bana biraz uyuyor", "bana hiç uymuyor" ve "bana pek uymuyor" işaretlenebilen ve bazıları ters dönebilen 30 ifadeden oluşmaktadır. Alınan puanlar -90 ilâ +90 arasında değişmektedir. Çekingenliğe doğru uzanan uç -90'a, atılganlığa doğru uzanan uç +90'a ulaşmaktadır. Envanterden toplam puan olarak +10'un altında alanlar çekingen, +10'un üzerinde olanlar ise atılgan olarak kabul edilir. Envanterde bazı maddeler tersine çevrilerek değerlendirilmektedir. Bu maddeler: 1, 2, 4, 5, 9, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 19, 23, 24, 26, 30. Bu maddelerden birine -3 verildiğinde, değerlendirmede +3 olarak kabul edilir. Yine +1 olarak yanıtlanan bir madde de -1 olarak değerlendirilir. Diğer 13 maddeye (3., 6., 7., 8., 10., 18., 20., 21., 22., 25., 27., 28. ve 29. maddeler) verilen puanlar, tersi alınan puanlarla toplanarak deneğin atılganlık puanı elde edilmektedir¹⁸.

Coopersmith Benlik Saygısı Ölçeği:

1991 yılında Stanley Coopersmith tarafından geliştirilen ölçeğin ülkemizde geçerlik güvenilirlik çalışması Pişkin¹⁹ tarafından yapılmıştır. Ölçek çeşitli yaş gruplarına, özellikle yetişkinlere uygulanabilecek şekilde geliştirilmiştir. 25 maddeden oluşan ölçek, "benim gibi" veya "benim gibi değil" içinde işaretlenen ifadelerden oluşmaktadır. 100 puan üzerinden değerlendirme yapabilmek için olumlu ifadeler 4, olumsuz ifadeler 0 puan olarak puanlanmaktadır. Ölçeğin bu formunda olumlu ifade maddeleri; 1. , 4. , 5. , 8. , 9. , 14. , 19. , 20. maddelerdir. Olumsuz ifade maddeleri ise; 2. , 3. , 6. , 7.

,10. , 11. , 12. , 13. , 15. , 16. , 17. , 18. , 21. , 22. , 23. , 24. , 25. maddelerdir. Ölçekte benlik saygısı düzeyinin düşük veya yüksekliğini gösteren kesin bir sınır yoktur. Bu yüzden 50 puan ortalama kabul edilir, benlik saygısının ortalamadan düşük ve yüksek olmasına göre değerlendirme yapılır. Alınan puanların ortalamanın altında olması benlik saygısının düşük, ortalamanın üzerinde olması benlik saygısının yüksek olduğunu gösterir¹⁹.

Verilerin Toplanması:

Araştırmada veri toplama araçları araştırmacı tarafından ergenlerle yüz yüze görüşme yoluyla toplanmıştır. Ergenlere uygulamaya başlamadan önce araştırmacı tarafından çalışmanın amacı açıklanarak çalışmayı kabul eden ergenlerin onamları alınmıştır. Araştırmaya katılan ergenlere ilk görüşmede Ergen Tanıtım Formu, Çok Boyutlu Öfke Ölçeği, Rathus Atılganlık Envanteri ve Coopersmith Benlik Saygısı Ölçekleri uygulanmıştır. Her konuya ait oturumlar tamamlandıktan sonra o konuya ait ölçek tekrar uygulanmıştır. Her üç eğitim programı sonrası ve eğitim programı tamamlandıktan 6 ay sonra ergenlere üç ölçek tekrar uygulanmıştır.

Verilerin Değerlendirilmesi:

Çalışmada ergenlerin tanıtıcı özellikleri bağımsız değişken, Çok Boyutlu Öfke Ölçeği, Rathus Atılganlık Envanteri ve Coopersmith Benlik Saygısı Ölçekleri'nden elde edilen puanlar bağımlı değişkenleri oluşturmaktadır. Verilerin istatistiksel analizinde Mann-Whitney U, bağımsız iki grup t testi, Friedman test ve Pearson korelasyon analizleri kullanılmıştır.

Araştırmanın Etik Yönü:

Çalışmanın yürütülebilmesi için Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü'nden ve İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden kurum izinleri, Erciyes Üniversitesi Etik Kurulu'ndan etiğe uygunluk izni ve çalışmaya katılan ergenlerin onamları alınmıştır.

BULGULAR

Çalışmaya katılan 43 ergenin % 34.9'u yetiştirme yurdunda, %65.1'i ailesi yanında kalmakta olup, %53.5'i erkek, %47.5'i kız öğrencidir. Ergenlerin yaşları 13 ile 18 yaş arasında değişmekle birlikte, yaş ortalamaları 15.9±1.1'dir.

Yetiştirme yurdunda kalan ergenlerin %66.6'sı parçalanmış aileye sahip, %66.7'sinin annesi, %80.0'inin babası ilköğretim mezunu, %35.7'sinin babası çalışmamaktadır. Yurttan kalan ergenlerin %46.7'si grup sorumlusunun kendilerine karşı demokratik davrandığını, %20'si koruyucu davrandığını %60.0'ı ise grup sorumlusu

ile ilişkilerinin bazen iyi bazen kötü olduğunu ifade etmiştir.

Ailesinin yanında kalan ergenlerin ise; %46.4'ü parçalanmış aileye sahip, %82.2'sinin annesi, %92'sinin babası ilköğretim mezunu, %45'inin babası çalışmamaktadır. Ailesi yanında kalan ergenlerin %78.6'sı ailesinin koruyucu davrandığını, %57.1'i ailesiyle ilişkilerinin bazen iyi bazen kötü olduğunu belirtmiştir.

Yurtta kalan ergenlerin %53.3'ü yurda gelmeden önce Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu çocuk yuvasında yaşadığını, %46.7'si ailesinin ekonomik sıkıntılarından dolayı yurda geldiğini, %40.0'ı ebeveynlerinin sağ ama ayrı yaşadığını, %13.3'ü ise ebeveynlerinin hayatta olmadığını belirtmiştir.

Tablo 1'de ergenlerin ikamet ettikleri yere göre öfke puanları görülmektedir. Eğitim öncesi yurtta kalan ve ailesi yanında kalan ergenlerin öfke puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu ($p<0.05$), ailesi yanında kalan ergenlerin eğitim öncesi öfke puanlarının daha yüksek olduğu, eğitim sonrası grupların öfke puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı ($p>0.05$) görülmektedir. Ergenlerin grup içi eğitim öncesi ve sonrası öfke puanları karşılaştırıldığında; ailesi yanında kalan ergenlerin eğitim sonrası öfke puanlarının azaldığı ($p<0.05$) belirlenmiştir.

Tablo 2'de ergenlerin ikamet ettikleri yere göre atılganlık puanları görülmektedir. Eğitim öncesi yurtta kalan ve ailesi yanında kalan ergenlerin atılganlık puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu ($p<0.05$), eğitim öncesi ailesi yanında kalan ergenlerin atılganlık puanlarının daha yüksek olduğu, eğitim sonrası grupların atılganlık puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı ($p>0.05$) görülmektedir. Ergenlerin grup içi eğitim öncesi ve sonrası atılganlık puanları karşılaştırıldığında her iki gruptaki ergenlerin eğitim sonrası atılganlık puanlarının eğitim öncesine göre arttığı görülmektedir ($p<0.05$).

Tablo 3'te ergenlerin ikamet ettikleri yere göre benlik saygısı puanları görülmektedir. Eğitim öncesi yurtta kalan ve ailesi yanında kalan ergenlerin benlik saygısı puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu ($p<0.05$), eğitim öncesi ve eğitimden 6 ay sonraki ölçümde ailesi yanında kalan ergenlerin benlik saygısı puanlarının daha yüksek olduğu saptanmıştır. Ergenlerin grup içi eğitim öncesi ve sonrası benlik saygısı puanları karşılaştırıldığında; her iki gruptaki ergenlerin de eğitim sonrası benlik saygısı puanlarının eğitim öncesine göre arttığı ($p<0.05$) görülmektedir.

TARTIŞMA

Yetiştirme yurdunda yaşayan ergenler otorite figürü olarak yetiştirme yurdu personeli ile yaşamak zorunda olması, uygun rol modellerinin bulunmaması, yeterince sevgi gösterilmemesi, duygusal paylaşımlarının sınırlı olması ve bireyselliklerine yeterince önem verilmemesi gibi nedenlerden dolayı öfke duygusu yaşayabilmektedir^{12,20}. Bu çalışmada ailesi yanında kalan ergenlerin eğitim öncesi öfke puanlarının yurtta kalan ergenlerden daha yüksek olduğu, eğitim sonrası her iki grubun öfke puanları arasında fark olmadığı saptanmıştır (Tablo 1). Yapılan çalışmalarda; Çalikoğlu¹⁴ yetiştirme yurdunda kalan ergenlerin öfke puanlarının ailesi yanında kalan ergenlerden yüksek olduğunu, Tambağ ve Öz¹² ise eleştiriye uğrama, haksızlığa uğrama, ciddiye alınmama puanının aileleriyle birlikte yaşayan ergenlerde daha yüksek olduğunu, başkalarına ve dünyaya yönelik öfke puanlarının yetiştirme yurdunda yaşayan ergenlerde daha yüksek olduğunu belirlemiştir. Bu çalışmada elde edilen sonuçlar Tambağ'ın çalışmasıyla benzerlik göstermektedir. Eğitim öncesinde ailesi yanında kalan ergenlerin öfke puanları yüksek iken eğitim sonrasında iki grubun öfke puanları arasında farklılık olmayışı ailesi yanında kalan ergenlerde eğitimin etkili olduğunun bir göstergesi olarak düşünülmektedir.

Öfke kontrolü eğitimle birlikte geliştirilebilecek bir beceridir. Birçok çalışma sonucu eğitimin, öfke düzeyini ve agresyonu azalttığını ve öfke kontrolünü artırdığını göstermektedir²¹⁻²⁹. Bu çalışmada yurtta kalan ergenlerin eğitim öncesi ve eğitim sonrası öfke puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmamakla birlikte ($p>0.05$), ailesi yanında kalan ergenlerin eğitim sonrasında öfke puanlarının azaldığı saptanmıştır (Tablo 1). Buna göre ailesi yanında kalan ergenlerde eğitimin etkisi literatürle benzerlik göstermektedir. Ancak yetiştirme yurdunda kalan ergenlerin öfke kontrolü üzerinde beklenen etki gözlenmemiştir. Bu durumun yurtta kalan ergenlerin öfke eğitimi içeriğinde yer alan ders dışı etkinliklerinin birçoğunu hazırlamadan gelmeleri ve dersler sırasında örnek vakalar üzerinde görüşlerini bildirmemelerinden kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

Atılgan davranışın gelişmesinde bireyin içinde yaşadığı aile, toplum ve eğitim koşullarının rolü büyüktür. Bu çalışmada eğitim öncesinde yurtta kalan ergenlerin atılganlık puanlarının, ailesi yanında kalan ergenlerin puanlarından düşük olduğu, eğitim sonrasında ise yurtta kalan ergenlerin atılganlık puanları ile ailesi yanında kalanların puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı saptanmıştır (Tablo 2). Bu sonuca benzer olarak Uğurlu³⁰ yetiştirme yurdunda kalan ergenlerin atılganlık düzeylerinin ailesiyle birlikte yaşayan ergenlerden düşük olduğunu belirlemiştir. Çalışmada

ailesi yanında kalan ergenlerin de eğitim sonrası atılganlık puanlarının arttığı görülmüştür (Tablo 2). Ancak yurttan kalan ergenlerin tüm eğitim programının uygulanmasından sonra yapılan üçüncü ölçümde puanlarının önemli derecede yükseldiği, altı ay sonraki ölçümde ise puanlarda düşüş olduğu gözlenmiştir ($p<0.05$). Kelleci ve ark.²⁵, Çeçen Eroğul ve Zengel³¹, Vatankhah ve ark.³², Mahmoud ve Abd Hamid³³ ile Tavakoli³⁴ çalışmalarında, öğrencilerin eğitim sonrası atılganlık düzeylerinde önemli ölçüde artma olduğunu saptamıştır. Bununla birlikte Thompson ve Bundy³⁵ ergenlerle yaptıkları çalışmalarında eğitimin atılganlığın bilişsel düzeyi üzerine etkili olduğunu ancak davranışsal düzeyi üzerine etkili olmadığını belirtmişlerdir. Bir eğitimin davranışa dönüşmesi süreci göz önüne alındığında araştırmamızda aile yanında kalan ergenlerde eğitimden altı ay sonraki ölçümlerde atılganlık puanlarının yüksek oluşu eğitimin etkinliğine yönelik olumlu bir fikir vermektedir. Ancak aynı olumlu etkinin yurttan kalan ergenlerde sürmemesi eğitimin etkinliği açısından düşündürücüdür. Bu sonuca etki eden faktörlere yönelik daha ileri tanımlayıcı çalışmalar önerilebilir.

Ailede güven duygusundan yoksun büyümüş çocukların kendileri ile ilgili düşüncelerinin ve özsaygılarının ciddi şekilde zarar gördüğü belirtilmektedir³⁶. Bu çalışmada ailesinin yanında kalan ergenlerin eğitim öncesi ve eğitim sonrası benlik saygısı puan ortalamaları yetiştirme yurdunda kalan ergenlerin puan ortalamalarından yüksektir (Tablo 3). Saha çalışmalarında yetiştirme yurtlarında kalan ergenlerin benlik saygılarının aileleri yanında kalanlardan daha düşük olduğu gösterilmiştir^{10,13,15,16}. Çalışma sonuçlarımız literatürle benzerlik göstermektedir.

Yetiştirme yurdunda veya ailesi yanında kalan ergenlere yönelik yapılan eğitim çalışmalarının ergenlerin benlik saygısını artırdığı belirtilmektedir^{10,37-39}. Bu çalışmada ailesinin yanında kalan ergenlerde eğitimin benlik saygısı ve atılganlık puanları üzerinde olumlu bir etkisinin olduğu ve altı ay boyunca sürdüğü saptanmıştır. Bununla birlikte yurttan kalan ergenlerin eğitimden bir hafta sonraki üçüncü ölçümde atılganlık ve benlik saygısı puanları yüksek iken, altı ay sonraki ölçümlerde düşmesi ergenlerin bu eğitimi davranışa dönüştüremediğini göstermiştir. Uygulanan eğitimin yurttan kalan ergenlerde daha sınırlı etki göstermesi, atılgan davranış ve benlik saygısı üzerinde eğitim dışında çevresel faktörlerin de önemli bir yer tuttuğunun göstergesi olarak düşünülmektedir. Yine yurttan kalan ergenlerin eğitim sırasında günlük yaşam içinden verilen vaka çalışmalarına da etkin katılmamaları eğitimin davranışa

dönüştürülmemesinde etkili bir faktör olarak düşünülebilir.

Çalışmada elde edilen sonuçlar doğrultusunda; yetiştirme yurdunda kalan ergenlerin yaşadıkları öfke duygusunu etkileyen faktörlere yönelik kalitatif araştırmalar yapılması, atılganlık ve benlik saygısına yönelik verilen eğitimin davranışa dönüştürülemede etkili olabilecek faktörlerin farklı yöntemlerle incelenmesi, yetiştirme yurtlarında ve okulların danışmanlık hizmetlerinde, öfke, atılganlık ve benlik saygısı eğitim programlarının sürekli hale getirilmesi önerilmiştir.

Tablo 1. Ergenlerin Yaşadıkları Yere Göre Öfke Puanlarının Dağılımı

Öfke Puanları	Yaşanılan Yer				
	Yurt		Aile		
	Ort. ± S _D	Median(min-max)	Ort. ± S _D	Median(min-max)	t/U p
Ölçüm 1	430.93 ± 148.16	411.00 (167.00 - 635.00)	538.10 ± 85.19	535.50 (372.00- 698.00)	t ² =-2.58 p<0.05
Ölçüm 2	450.66 ± 126.45	453.00 (214.00- 635.00)	513.10 ± 90.84	524.00 (359.00 - 655.00)	t ¹ =-1.87 p>0.05
Ölçüm 3	430.73 ± 103.66	417.00 (261.00- 614.00)	493.07 ± 97.87	484.50 (317.00-686.00)	t ¹ =-1.95 p>0.05
Ölçüm 4	455.06 ± 94.43	456.00 (187.00- 615.00)	491.17 ± 100.54	461.50 (298.00-673.00)	U=197.00 p>0.05
Friedman	X ² =4.40 p>0.05		X ² =24.3 p<0.05		

Tablo 2. Ergenlerin yaşadıkları yere göre atılganlık puanlarının dağılımı

Atılganlık Puanları	Yaşanılan Yer				
	Yurt		Aile		
	Ort. ± S _D	Median(min-max)	Ort. ± S _D	Median(min-max)	t p
Ölçüm 1	-3.00 ± 13.15	-3.00 (-25.00-18.00)	8.82 ± 22.58	10.50 (-49.00-52.00)	t ¹ =-1.85 p<0.05
Ölçüm 2	0.20 ± 9.98	1.00 (-13.00-20.00)	10.35 ± 24.48	12.00 (-45.00- 60.00)	t ¹ =-1.53 p<0.05
Ölçüm 3	12.80 ± 19.66	18.00 (-28.00-34.00)	19.96 ± 19.32	19.00 (-16.00-60.00)	t ¹ =-1.15 p>0.05
Ölçüm 4	1.73 ± 20.71	-2.00 (-28.00-37.00)	21.67 ± 17.54	21.00 (-8.00-60.00)	t ² =-3.17 p>0.05
Friedman	X ² =10.40 p<0.05		X ² =32.19 p<0.05		

Tablo 3: Ergenlerin Yaşadıkları Yere Göre Benlik Saygısı Puanlarının Dağılımı

Benlik Saygısı Puanları	Yaşanılan Yer								
	Yurt			Aile					
	Ort.	±	S _D	Median(min-max)	Ort.	±	Median(min-max)	t p	
Ölçüm 1	43.20	±	12.39	44.00 (20.00- 68.00)	49.57	±	19.57	50.00 (16.00-88.00)	t ¹ =-1.1 p<0.05
Ölçüm 2	51.46	±	8.66	52.00 (32.00- 68.00)	53.28	±	22.33	62.00 (12.00-84.00)	U=166.0 p>0.05
Ölçüm 3	58.66	±	14.92	64.00 (32.00-76.00)	57.28	±	19.71	60.00 (20.00-88.00)	U=204.5 p>0.05
Ölçüm 4	53.06	±	11.36	52.00 (32.00- 68.00)	58.78	±	18.01	60.00 (28.00-88.00)	t ¹ =-1.1 p<0.05
Friedman	X ² =15.39 p<0.05			X ² =19.52 p<0.05					

KAYNAKLAR:

- Kulaksızoğlu A: Ergenlik Psikolojisi, 4. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul (2001).
- Yörükoğlu A: Gençlik Çağı Ruh Sağlığı ve Ruhsal Sorunlar,13. Baskı, Özgür Yayınları, İstanbul (2007).
- Yazgan İnanç B, Bilgin M, Kılıç Atıcı M: Gelişim Psikolojisi Çocuk ve Ergen Gelişimi, Nobel Kitabevi, Adana (2004).
- T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu. Türk Ailesinde Adolesanların Sorunları. AAK yayın no:100, Ankara (1997).
- Albayrak B, Kutlu Y. Ergenlerde öfke ifade tarzı ve ilişkili faktörler. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi* 2009; 2(3): 57-69.
- Diñçyürek S, Çağlar M, Birol C. Assertiveness and focus of control level: impacts to the future, *H. U. Journal of Education* 2010; 39: 142-150.
- Yılmaz S, Ekinci M. Hemşirelik yüksekokulu öğrencilerinde benlik saygısı ve atılganlık arasındaki ilişki. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi* 2001; 4(2): 1-10.
- Üstüner Top F, Kaya B. Sağlık bilimleri fakültesi öğrencilerinin benlik saygıları ve atılganlık düzeylerinin sosyodemografik özellikleri açısından incelenmesi. *New Symposium, A Journal Of Psychiatry, Neurology And Behavioral Sciences* 2009; 47(4): 194-202.
- Eriş Y, İkiz FE. Ergenlerin benlik saygısı ve sosyal kaygı düzeyleri arasındaki ilişki ve kişisel değişkenlerin etkileri. *Electronic Turkish Studies* 2013; 8(6): 179-193.
- Reçber B. Bir özsaygı geliştirme programının yetiştirme yurdunda yaşayan ergenlerin özsaygı düzeyleri üzerinde etkililiği, Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa (2002).
- Aktuğ T. Ergenlerde akran baskısı ve benlik saygısının incelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin (2006).
- Tambağ H. Oz F. Aileleri ile birlikte ve yetiştirme yurdunda kalan ergenlerin öfke ifade etme biçimleri. *Kriz Dergisi* 2005; 13(1): 11-21.
- Çetin H, Çavuşoğlu H. Yetiştirme yurdunda ve aileleri ile yaşayan adolesanların benlik saygıları ve psikolojik belirtilerinin karşılaştırılması. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu E-Dergi* 2009; 2(4): 137-144.
- Çalkoğlu T. Lise öğrenimine devam eden ailesinin yanında yaşayan öğrencilerle, yetiştirme yurdunda yaşayan öğrencilerin çatışma çözme davranışı ile öfke ifade stillerinin karşılaştırılması, Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul (2010).
- Cebe F. Sosyal hizmetler ve çocuk esirgeme kurumu yetiştirme yurtlarında barınan çocukların "benlik saygısı", "depresyon", "kaygı" skorlarının ailesi yanında kalan çocuklarla karşılaştırılması, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul (2005).
- Tulviste T. Autonomy, educational plans, and self-esteem in institution-reared and home-reared teenagers in Estonia. *Youth Society Published Online* 2010; <http://vas.sagepub.com/content/early/2010/10/01/0044118X10384497>, Accessed: 01.08.2011.
- Balkaya F, Hisli Şahin N. Çok boyutlu öfke ölçeği. *Turkish Journal of Psychiatry* 2003; 14(3): 192-202.
- Voltan N. Rathus atılganlık envanteri geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Turkish Journal of Psychology* 1980; 10: 23-25.
- Pişkin M. Türk ve İngiliz öğrencilerin benlik saygısı yönünden karşılaştırılması. III. Ulusal PDR Kongresi. 15-16 Nisan, Adana: Çukurova Üniversitesi 1996; 21-35.
- Karapınar İ. Erzurum yetiştirme yurdunda gençlerde ruhsal belirtiler dağılımı. <http://lokman.cu.edu.tr/psikiyatri/derindex/da/fulltext/1992/29.pdf>, Accessed: 21.05.2011
- Duran O, Eldeleklioglu J. Öfke kontrol programının 15-18 yaş arası ergenler üzerindeki etkililiğinin araştırılması. *GUJGEF* 2005; 25(3): 267-280.
- Akbar Mohammadi A, Kahn mouei SB, Allahviridiyan K, Habibzadeh S. The effect of anger management training on aggression and social adjustment of male students aged 12-15 of shabestar schools in 2008. *Procedia Social and Behavioral Sciences* 2010; 5: 1690-1693.
- Valizadeh S, Ozouni Davaji RB, Nikamal M. The effectiveness of anger management skills training on reduction of aggression in adolescents. *Procedia Social and Behavioral Sciences* 2010; 5: 1195-1199.
- Akdaş Mitrani A T. Outcome of anger management training program in a sample of undergraduate students. *Procedia Social and Behavioral Sciences* 2010; 5: 339-344

25. Sharp SR. Effectiveness of an anger management training program based on rational emotive behavior theory (REBT) for middle school students with behavior problems. Doctoral thesis, The University of Tennessee, Knoxville (2003).
26. Akgün S, Araz A. The effects of conflict resolution education on conflict resolution skills, social competence, and aggression in Turkish elementary school students. *Journal of Peace Education* 2014; 11(1): 30-45.
27. Harvey JR. The design of an anger management program for elementary school students in a self- contained classroom. Doctoral thesis. The State University, New Jersey (2004).
28. Hermann DS, McWhirter JJ. Anger & aggression management in young adolescents: an experimental validation of the SCARE program. *Education and Treatment of Children* 2003; 26(3): 273-302.
29. Cenkseven F. Öfke Yönetimi becerileri programının ergenlerin öfke ve saldırganlık düzeylerine etkisi. *Educational Sciences & Practice* 2003; 2(2): 153-167.
30. Uğurlu U. Yetiştirme yurdunda yaşayan ergenler ile ailesi ile birlikte yaşayan ergenlerin özsaygı ve atılganlık düzeyleri açısından karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 1994.
31. Çeçen Özoğul R, Zengel M. The effectiveness of an assertiveness training programme on adolescents' assertiveness level. *Elementary Education Online* 2009; 8(2): 485-492.
32. Vatankhah H, Daryabari D, Ghadami V, Naderifar N. The effectiveness of communication skills training on self-concept, self-esteem and assertiveness of female students in guidance school in Rasht. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 2013; 84: 885 – 889.
33. Mahmoud S, Abd Hamid R. Effectiveness of assertiveness training programme on self esteem & academic achievement in adolescents girls at secondary school at Abha city. *Journal of American Science* 2013; 9(8): 262-269.
34. Tavakoli P, Setoodeh G, Dashtbozorgi B, Sani HK, Pakseresht S. The influence of assertiveness training on self-esteem in female students of government high-schools of Shiraz, Iran: A randomized controlled trial. *Nurs Pract Today* 2014; 1(1): 17-23.
35. Thompson KL, Bundy KA, Wolfe WR. Social skills training for young adolescents: Cognitive and performance components. *Adolescence* 1996; 31(123): 505-521.
36. Üstün E, Akman B. Korunmaya muhtaç çocukların benlik algısının incelenmesi. *H. U. Journal of Education* 2002; 23: 229-233.
37. Robertson EB, Ladewig BH, Strickland MP, Boschung MD. Enhancement of self esteem through the use of computer-assisted instruction. *The Journal of Educational Research* 1987; 80(5): 314-316.
38. Doğru N, Peker R. Özsaygı geliştirme programının lise dokuzuncu sınıf öğrencilerinin özsaygı düzeylerine etkisi. *Uludağ University The Journal of Education* 2004; XVII(2): 315-328.
39. Çeçen RA, Koçak E. An Experimental Study: The Effect of Self Esteem Enhancement Programme on Middle School Students' Self Esteem Level. *Eurasian Journal of Educational Research* 2007; 27: 59-68.